

GLATZ FERENC

Tanyás települések, térségek a magyar és európai vidékpolitikában (Nyitóelőadás)

Fellendülés, 1880–1910, 1960–1990 • Az Alföld-fejlesztési programok tanulságai • Európai Fejlesztési Terv: 2014–2020 • Új tanyaprogram indoklása

Három alapelv harmóniájára épüljön az új tanyaprogram. És egyben az új Alföld-program. *A három alapelv: 1. a természet teherbíró képességének felmérése; 2. a gazdálkodási ésszerűség szempontja; 3. az emberi elszántság – akarat – ismerete.* (Hogy ugyanis akarnak-e az emberek egyáltalán odaköltözni. Az „egycsaládos település”-re?)

Hatástanulmányokat kell készíteni mindhárom témakörben. És vizsgálni kell az elmúlt másfél száz év alföldi településtörténelmét. Most, 2009-ben, jelen van a politikai akarat – amely korábban oly gyakran hiányzott. Így a legutóbbi tíz évben is. Ez most igen fontos. De nehogy a lázas semmittevést a lázas kapkodás váltsa fel.

FELLENDÜLÉS, 1880–1910, 1960–1990

Vizsgálni kell: mit hozott az alföldi nagytérség két nagy *fellendülési szakasza* a környezet és a településviszonyok fejlődésében: az 1880–1910 és az 1960–1990 közötti korszak? Az alföldi városok iparosítása, a térség mezőgazdálkodásának fellendülése (a térségbe telepített feldolgozóiparral együtt), és a térség vízgazdálkodásának szabályozása. (Árvízmentesítés, csatornázás, vízközművek – tározók, ivóvíz-közművek – építése.) Majd az infrastruktúra-fejlesztés nagy programjai: út-, elektromos, ill. kulturális-egészségügyi ellátórendszerek kiépítése. Igaz-e, hogy az élelemtermelés az ősgyep feltörésével, az öntözéses kultúra kiépítésével magával hozta a térségben a talajvízszint tragikus süllyedését (ahogy az ökológusok állítják), igaz-e, hogy a hévizek nagymértékű kiemelése – fürdőkultúra, ill. élelemtermelés céljára – megváltoztatja a Kárpát-medence egészének vízháztartását? És egyáltalán: mennyire szabad a tervszerű településpolitikának költségvetési eszközökkel belenyúlni a térségben lezajló spontán – piac vezérelte – településszerkezet-átalakulásokba?

AZ ALFÖLD-FEJLESZTÉSI PROGRAMOK TANULSÁGAI

Tanulmányozni kell az *eddig Alföld-fejlesztési programokat*. Amelyekben a természetgazdálkodás, termelés-munkahelyteremtés és településpolitika szempontjai nem mindig találkoztak. 1907, 1922, 1932, majd az 1960-as évek, 1992, 1997 Alföld-programjait kell vizsgálni. A tanyák mint a közép-kelet-európai alföldek tipikus szálláshelyei mindig az Alföld-programok érdeklődésének középpontjában állottak. De a programok általában akkor keletkeztek, amikor a piaci tényezők feloldhatatlannak látszó ellentmondásokat

szültek. Az 1922. évi program – az állam peremterületeinek leszakadása után – a gazdálkodásfellendítés programjának indult. Maradt belőle tanyasi iskolaprogram. Az 1932 utáni az öntözés-korszerűsítést és a felszíni vízgazdálkodás modernizálását hozta magával. Az 1992. évi terv csak terv maradt – igaz, létrejött az akadémiai regionális kutatás alföldi intézete, amely máig és holnap is a tudományos kutatás központja (Kecskemét–Békéscsaba) lehet (Csatári Bálint). Tanulságos az 1997. évi akadémiai terv. Ez az Európai Unió keleti kiterjesztésének stratégiáját célozta meg, eredménye a kutatás bővítése és egy országgyűlési határozat lett.* Illetve 2004–2006 között a Homokhátság-program. Amely végül is nem került be a 2007–2013. évi nagy európai uniós fejlesztési programok közé. A Homokhátság programja a tudomány és a helyi városi-megyei önkormányzatok összefogásának eredménye volt, *de nem támogatta azt az országos politikai akarat.*

EURÓPAI FEJLESZTÉSI TERV: 2014–2020

Most készülünk a 2014–2020 közötti európai fejlesztési tervekre. Kellene készülnünk. Ebben már szerepelnie kellene az Alföldnek egy jól megalapozott térségtervvel. Ahogy a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózat egyik célja is – legalábbis elnöke szerint – az: *előkészíteni egy alulról építkező országtervet 2013-ra.* Amelyben a helyi társadalom és a természeti környezet érdeke, a tudomány szempontjai és az európai elvárások találkoznak.

A tanya kérdéskörét az MNVH megalakulása után az elnökség az első országos vidékpolitikai témák közé sorolta. A vezetők az elmúlt évtized Alföld- és Homokhátság-, illetve tanyaprogram résztvevői, kidolgozói voltak. A Csatári Bálint vezette Alföld Intézet volt e tervek tudományos bázisa. Az is maradhat. Ha lesz program.

ÚJ TANYAPROGRAM INDOKLÁSA

A tanyaprogram indoklása – a magunk részéről – ma: 1. *Az új ipari-technikai forradalom* – informatika, kommunikációs és közlekedési – a legtávolabbi és legkisebb településen is új életlehetőségeket kínál. Így a tanyavilágban is. 2. A természeti környezet és az ember együttélésének új harmóniája megköveteli a *térségek emberi lakottságát*, különben bekövetkezik az elvadás. Ehhez munkahelyre – többnyire farmszerű szövetkezeti keretben zajló mezőgazdálkodásra –, megélhetési feltételekre – útra, kulturális-egészségügyi elérhetőségre – van szükség. 3. Az EU délkeleti irányú kiterjesztése az egész Alföldnek *új lehetőséget kínál*: érintkezési-stratégiai térség a balkáni és keleti területek felé, stratégiai fejlesztési cél lehet. Egyben a magyar–magyar kapcsolatok új politikáját kínálja: a határ melletti tömbmagyarságot segítő napi-gazdasági kapcsolatok építésének színtere.** Ugyanakkor az EU alulról felfelé építkező közösségpolitikája felteszi a kérdést: mi legyen a legkisebb – egycsaládos – település, *a tanya helye ebben a településszerkezetben*, és hogyan illeszkedjék a tanyasi népesség a közéletbe. Amely közéletet mi a társadalom iránt aktív közösségi életnek – és nem csak pártpolitikának – képzeljük el. *(Az ajánló bibliográfiát vö. e kötetben Glatz F.: Hogyan tovább? Tanya, víz, Homokhátság.)*

* Glatz Ferenc: A tanyák jövője és a tanyakutatás jövője. Országgyűlési határozat és Országos Vidéki Fórum a tanyákról. *Párbeszéd a Vidékért*, 2009/1. 15–17.

** Lásd Glatz Ferenc: *Párbeszéd a vidékért*. Új vidékpolitika című kötetét (Budapest, 2008).